

Fi2024/00894

Regeringskansliet
Finansdepartementet

Remittering av betänkandet En ny organisation för förvaltning av EU-medel (SOU 2024:22)

Sammanfattning

Region Gotland har fått möjlighet att avge remissvar till betänkandet "En ny organisation för förvaltning av EU-medel" (SOU 2024:22) och svarar utifrån vår roll som regionalt utvecklingsansvarig (RUA).

Region Gotland välkomnar förslaget att Tillväxtverket ska bli förvaltande myndighet för Europeiska regionalfonden (Eruf) och Socialfonden plus (ESF+). Däremot instämmer Region Gotland inte i förslagen om nya roller för de regionala strukturfondspartnerskapen. Region Gotland understryker vikten av regionalt inflytande över det strategiska prioriteringsarbetet för att säkerställa att fondernas effekter ligger i linje med regionala utvecklingsstrategier.

Region Gotland har invändningar mot förslaget att minska antalet program inom Eruf, eftersom vi anser att ett nationellt program med indikativa budgetar inte är ändamålsenligt. Förutsättningarna för hållbar regional utveckling varierar mellan olika delar av landet, vilket kräver ett territoriellt perspektiv för att säkerställa en god användning av EU-medlen.

Region Gotland ser vidare en risk med de föreslagna förändringarna i relation till förvaltningen av jordbruksfonderna. En centralisering av handläggning och kontroll till Jordbruksverket kan leda till en förlust av lokal kännedom och expertis, vilka är avgörande för att hantera de specifika förutsättningar och behov som finns i olika regioner.

Vidare anser Region Gotland att betänkandet inte beaktar effekterna av sina förslag för mindre regioner och landsbyggregioner och att det saknar en konsekvensbeskrivning utifrån Gotlands insulära läge.

Yttrande

Region Gotland har granskat betänkandet "En ny organisation för förvaltning av EU-medel" (SOU 2024:22) och väljer att svara på betänkandet utifrån följande delar, vilka vi har identifierat som särskilt viktiga i vår roll som RUA för Gotlands län:

1. Förslag om förvaltningen av jordbruksfonderna (avsnitt 7.3)
2. En förvaltande myndighet för fonderna under sammanhållningspolitiken (avsnitt 7.6.1)
3. Antalet program inom Eruf bör minska (avsnitt 7.6.4)
4. Förslag avseende systemet med regionala strukturfondspartnerskap (avsnitt 7.8)

7.3 Förslag om förvaltningen av jordbruksfonderna

Region Gotland ser en risk med de föreslagna förändringarna i relation till förvaltningen av jordbruksfonderna. En centralisering av handläggning och kontroll till Jordbruksverket från Länsstyrelsen i Gotlands län skulle innebära en förlust av lokal kännedom och expertis kring jordbruket och det gröna näringslivets förutsättningar. Den lokala kunskapen i kombination med upparbetade kontakter anses som avgörande för att hantera de specifika förutsättningar och behov som finns i olika regioner. Region Gotland gör bedömningen att förslaget kan medföra en sämre service för de lokala jordbrukarna.

Länsstyrelsen i Gotlands län har uppdrag inom flera överlappande områden, vilka innefattar beredskap, miljö-och vatten samt klimat och naturvård. Dessa områden är beroende av att länsstyrelsen har kompetens kopplad till jordbruket och stöd till landsbygdsutvecklingsåtgärder. Detta bedöms som särskilt viktigt inom arbetet med livsmedelsberedskap, där det framförallt är viktigt behålla regional kompetens och en regional arbetsstruktur med kunskap om de särskilda förutsättningar och behov som Gotland har för livsmedelsproduktion i och med sitt geografiska ö-läge.

Vidare anser Region Gotland att omstruktureringen av projekt- och investeringsstöd till ett fåtal länsstyrelser kan leda till en minskad närvaro och tillgänglighet av dessa tjänster på lokal nivå. Regional kännedom är av värde i handläggningen och i kontakten med den sökande. Om verksamheten centraliseras finns en risk att den stödsökande upplever att avståndet till den statliga servicen ökar och att handläggningstiderna ökar, åtminstone under en övergångsperiod. Det är av avgörande betydelse för jordbruks-och trädgårdsföretagens, och därmed landsbygdens, utveckling att medlen från EU fonderna kommer dem till del i tid.

Region Gotland betonar också att omvandlingen av vissa EU-stöd till nationella stöd riskerar att leda till en minskad finansiering och resurser för viktiga projekt, eftersom nationella medel inte alltid kan kompensera för bortfallet av EU-finansiering. Att handlägga stöden för landsbygdsutveckling inom länen har fördelen att det är lättare att få en helhetsbild och att prioritera ansökningarna, vilket ger effektiv handläggning och kortare handläggningstider. Flera av de mindre länen är de som har beslutat flest stöd inom strategisk plan. Region Gotland anser att de föreslagna förändringarna kan

leda till en försämring av stödsystemets effektivitet och rättssäkerhet, vilket skulle kunna påverka jordbrukssektorns hållbarhet och utveckling negativt.

Sammantaget gör Region Gotland bedömningen att mottagarperspektivet inte har beaktats tillräckligt och att förslaget (7.3) riskerar att leda till särskilt stora konsekvenser i ett litet län som Gotlands län, vilket ligger isolerat jämfört med övriga län i Sverige och har särskilda behov och utmaningar. Förslaget skulle även få negativa konsekvenser för Region Gotlands arbete med den regionala livsmedelsstrategin, vilket är ett samarbete med Länsstyrelsen i Gotlands län.

7.6.1 en förvaltande myndighet för fonderna under sammanhållningspolitiken

Region Gotland välkomnar utredningens förslag om att Tillväxtverket föreslås som förvaltande myndighet för Europeiska regionalfonden (Eruf) och Socialfonden plus (ESF+). Vi anser att det finns goda möjligheter till synergieffekter mellan de två fonderna, vilket kan bidra till en mer effektiv och enhetlig hantering samt förenkla för sökande aktörer. Det är dock av yttersta vikt att bredda Tillväxtverkets uppdrag och att dra nytta av erfarenheter från Svenska ESF-rådet samt att tillföra kompetens till organisationen för att undvika ett snävare nyttjande av ESF+ i Sverige.

Vi vill betona att det är RUA som idag är den främsta mobiliserande kraften för fonderna. RUA har uppdraget att leda och samordna länets regionala utvecklingsarbete, och båda fonderna utgör viktiga verktyg i detta arbete. Mobiliseringen underbygger RUA med regional samverkan, och de analyser vi tar fram och de möten vi genomför återkommande med länets aktörer.

Från Region Gotlands perspektiv blir ordet mobilisering för snävt om det handlar enbart om kommunikationsinsatser inför utlysningar. Vi anser att utredningen saknar en medvetenhet om RUA:s roll i genomförandeprocessen, särskilt kring hur vi arbetar med att kommunicera information, mobilisera aktörer, stödja sökande med projektutveckling, leda forum och processer för erfarenhetsutbyte, samt arbeta med uppföljning, utvärdering och lärande.

7.6.4 Antalet program inom Eruf bör minska

Region Gotland kritiserar förslaget att minska antalet program inom Eruf och bedömer att ett nationellt program med indikativa budgetar för Eruf inte är ändamålsenligt. Förutsättningarna för en hållbar regional utveckling varierar mellan olika delar av landet, vilket kräver ett territoriellt perspektiv för att säkerställa en god användning av EU-medlen. Det är därför viktigt med ett fortsatt regionalt och lokalt inflytande över inriktningen för EU-medlen.

Region Gotland betonar att Eruf och ESF+ är verktyg för regional utveckling där den platsbaserade ansatsen är en förutsättning för goda resultat. Det borde således vara naturligt att fonderna hanteras annorlunda än andra medel som styrs av nationellt identifierade intressen.

Region Gotland anser att förslaget med färre antal regionala program bygger på en kostnadsinriktad och organisatorisk analys medan andra aspekter, som är minst lika

viktiga för att uppnå ändamålsenlighet och få effekt av EU-medlen, förbises. Utgångspunkten för en förvaltningsmodell bör vara att modellen ska vara transparent, rättssäker och effektiv, samtidigt som den ska vara ett redskap för att uppnå de politiska målen.

Region Gotland ser en risk med att det territoriella perspektivet förbises utifrån detta förslag, vilket kan riskera att få negativa effekter på hur finansieringen från Eruf fördelas i Sverige. Som Sveriges minsta region och därtill Sveriges enda region som helt saknar fastlandsterritorium, vet vi att aktörer i mindre regioner har generellt lägre organisatorisk kapacitet samt ett begränsat regionalt stödsystem och färre nationella nätverk. Detta är framförallt förekommande i landsbygdregioner och i Gotlands län som påverkas av sitt insulära läge. Detta kan på sikt leda till att regionala aktörer i dessa län inte kan konkurrera på samma villkor som de aktörer som återfinns i våra storstadsregioner.

7.8 Förslag avseende systemet med regionala strukturfondspartnerskap

Region Gotland kritiserar flera av de förslag som presenteras i relation till de regionala strukturfondspartnerskapen (SFP). Vi betonar vikten av att framtida partnerskap, oavsett deras exakta juridiska benämning, ska ha en nära och tydlig koppling till det regionala utvecklingsuppdraget.

Vi förespråkar en tillämpning av partnerskapsprincipen och flernivåstyret i hela programcykeln, vilket säkerställer ett regionalt inflytande över det strategiska prioriteringsarbetet för att maximera synergier och uppnå regionala effekter som överensstämmer med prioriteringar och mål identifierade i de regionala utvecklingsstrategierna.

Dessutom anser Region Gotland att EUs närhetsprincip är avgörande att beakta, särskilt med tanke på ett regionalt kunskaps- och erfarenhetsperspektiv. Det senare anser Region Gotland vara omöjligt att uppnå hos en nationell myndighet som saknar regional närvaro.

Region Gotland anser inte att utredningens förslag om att partnerskapen ska utses till särskilda organ inom Tillväxtverket ger tillräckligt goda förutsättningar för en ändamålsenlig användning av EU-medlen, då detta förslag utmanar grundläggande principer inom det regionala utvecklingsuppdraget. Vi menar specifikt att förslaget:

- Inte är förenligt med partnerskapsprincipen, subsidiaritetsprincipen samt modellen om flernivåstyret.
- Riskerar en försämrad implementering av fonderna eftersom det regionala utvecklingsuppdraget och den regionala utvecklingspolitiken inte tas till beaktande i tillräckligt stor utsträckning.
- Inte främjar ett regionalt och lokalt inflytande, vilket i sin tur riskerar att minska genomslaget för fondernas ändamål i genomförandet.

Region Gotland ifrågasätter även utredningens antagande att "regionerna även framgent kommer att ha ett konkret inflytande över hur Eruf-medlen används genom rollen som medfinansierare". Vi anser att detta är ett felaktigt antagande. För

flertalet regioner är anslag 1:1 för regionala utvecklingsåtgärder begränsade i sin omfattning i förhållande till volymen Eruf- och ESF+-medel, vilket resulterar i ett otillräckligt verktyg för att styra inriktningen genom medfinansiering. Detta har ytterligare förstärkts i samband med att medfinansieringsgraden från Eruf minskade från tidigare 50% till 40% i nuvarande programperiod.

I de fall där EU-medlen används för att förstärka de regionala utvecklingsmedlen måste inriktningen på fonderna och programmen ägas av regionerna för att undvika inlåsnings effekter. Regionerna förankrar sina beslut om medfinansiering till projekt och utlysningar i de regionala utvecklingsstrategierna utifrån regionala och lokala behov.

Region Gotland vill betona att utredningen borde ha fört en mer kontinuerlig och djupgående dialog med RUA under utredningens gång. Att denna dialog har varit otillräcklig framgår på följande sätt:

- Utredningen har inte inkluderat en analys av framtagandet av programmen. Att utredningen avstår från att belysa en sådan viktig del av implementeringen av fonderna och programmen är olyckligt och gör det svårare att bedöma utredningens förslag i sin helhet.
- Utredningen har inte gjort en fullständig analys av den rollfördelning som råder mellan strukturfondspartnerskapen, RUA och förvaltande myndigheter. Bland annat saknar utredningen en beskrivning av mobiliseringsarbetet som är en av de mest resurskrävande delarna av implementeringsprocessen. Mobiliseringsarbetet är främst något som RUA ansvarar för, vilket inte framgår av utredningen.

Region Gotland är positivt inställd till att föra dialog om de delar där analysen kan förstärkas, exempelvis gällande den rollfördelning som råder mellan olika parter i implementeringsprocessen. Region Gotland anser dock att regionala referensgrupper, inför utlysningar och regionala samråd inför beslut, inte säkrar det regionala ägandeskapet och inflytandet över fondernas effekter på samma sätt som det görs i nuvarande system.

Den samlade bedömningen är att RUA och strukturfondspartnerskapen har en kompetens, organisatorisk placering i flernivåstyret och förmåga att genomföra mobiliseringsarbetet baserat på kunskap om regionala behov och särskilda förutsättningar som överträffar vad som kan förväntas av en central myndighet. Det finns etablerade forum för mobiliseringsarbetet, för samverkan och djupgående dialog med näringslivet, offentliga aktörer civilsamhällets organisationer och akademien i länen både inom den struktur som SFP samlar samt i det breda regionala aktörsnätverk som regionerna både deltar i och leder.

Regionstyrelsen

Meit Fohlin (S)
Ordförande Regionstyrelsen

Stefan Hollmark
Regiondirektör